

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасний етап розвитку середньої освіти пов'язаний з переходом до практичної реалізації нової освітньої парадигми, яка спрямована на створення цілісної системи безперервної освіти, на розширення сфери самостійної діяльності старшокласників в умовах залучення до процесу пізнання інформаційних та телекомунікаційних комп'ютерних технологій, які формують навички самоорганізації та самоосвіти.

Метою роботи є розкрити дидактичні засади організації самостійної діяльності старшокласників.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

- провести аналіз наукової літератури з даної теми;
- проаналізувати самостійну роботу як дидактичну категорію;
- показати самостійну роботу як вид навчальної діяльності школяра та роботу в системі індивідуального навчання учнів.

У підсумку варто зауважити наступне, що самостійна навчальна діяльність школяра може здійснюватись через:

- заучування певної інформації;
- опрацювання літературних джерел (конспектування, рефератування);
- підготовку тез (для доповіді, виступу) за літературними джерелами та іншими шляхами надходження інформації (постановка дослідів, робота з аудіовізуальними засобами тощо);
- дослідницьку і пошукову діяльність;
- участь в іграх (навчальних, розвиваючих та ін.);
- тестування і самотестування;
- алгоритмування.

Самостійна робота, як відомо, одна з важливих і широко обговорюваних проблем у сучасній дидактиці. Ми вважаємо, по-перше, що самостійна робота школяра є наслідком його точно організованої навчальної діяльності на уроці, що мотивує самостійне її розширення, поглиблення й продовження у вільний час[1,3].

По-друге, самостійна робота школяра є більш ширшим поняттям, ніж домашня робота (виконання заданих учителем домашніх завдань.). Вона може включати й позаурочне, задане вчителем школяру завдання. Але в цілому це паралельно існуюча зайнятість учня за виробленою ним самим програмою засвоєння матеріалу.

По-третє, самостійна робота повинна розглядатися як специфічна форма (вид) навчальної діяльності що характеризується вище переліченими її особливостями. Це вища форма його навчальної діяльності, яка є формою самоосвіти.

Розглядаючи самостійну роботу як єдність зовнішніх і внутрішніх ознак, можна виділити чотири їхніх екстремальних співвідношення й розташувати їх у порядку зростання рівня самостійності[4]:

- максимальна допомога, мінімальна напруженість;
- максимальна допомога, максимальна напруженість;
- мінімальна допомога, максимальна напруженість.

Мінімальна допомога полягає в тому, що вчитель тільки ставить певну мету. Максимальна допомога передбачає, що висувається навчальна мета і розкриваються засоби її досягнення у вигляді деталізованої алгоритмічної інструкції.

Мінімальна напруженість буде там, де діяльність має репродуктивний характер, а максимальна - там, де внутрішня діяльність учня є продукцією і наближається до творчого процесу.

Міра напруженості також залежить від кількох чинників, такі як:

- характеру завдання;
- наявності внутрішніх передумов для успішного його виконання;
- від повної суми знань;
- бажання виконати роботу від сформованості потрібних операцій;
- міри допомоги вчителя.

Учням можна дати потрібні слова й вислови, нагадати граматичні явища.

Ступінь напруженості прямо залежить від рівня автоматизації потрібної лексики й граматики.

Отже, самостійна робота може бути формою навчання, засобом досягнення визначеної навчальної мети і власне метою. Вона характеризується єдністю двох рядів ознак: зовнішньо-організаційних і внутрішньопсихічних, що не завжди враховують дослідники.

Формуючи здібності учнів до самостійної роботи, потрібно цілеспрямовано навчати їх її змістові. Таке, навчання повинне включати формування прийомів моделювання самої діяльності, визначення учнями оптимального розпорядку дня, осмислення й послідовне відпрацювання ними раціональних прийомів роботи з навчальним матеріалом[2]. Це навчання повинне включати оволодіння прийомами поглибленого і динамічного читання, складання планів різноманітних дій, конспектування, вирішення навчально-практичних завдань.

Використання інформаційних технологій в організації самостійної роботи старшокласників дозволяє не тільки інтенсифікувати їх роботу, а й закладає основи їх подальшої постійної самоосвіти, отже, педагогічне інформаційно-освітнє середовище, яке створюється за допомогою інтеграції сукупності програмно-апаратних та традиційних форм навчання, й визначає самостійну роботу старшокласника як більш незалежну та творчу[4].

Самостійна навчальна діяльність учня буде лише тоді результативною, коли вона ґрунтуватиметься на внутрішній потребі. Звичайно, спочатку доводиться себе примушувати працювати самостійно – і на уроці, і після нього. В учня, у якої є чітко визначені цілі само спонукання, виробляються певні навички, і врешті-решт, навчальна діяльність стає внутрішньою потребою, без якої особистість не відчуватиме душевного комфорту.

У підсумку варто зауважити наступне, що самостійна навчальна діяльність старшокласників може здійснюватись через:

- заучування певної інформації;
- опрацювання літературних джерел (конспектування, рефератування);
- підготовку тез (для доповіді, виступу) за літературними джерелами та іншими шляхами надходження інформації (постановка дослідів, робота з аудіовізуальними засобами тощо);
- дослідницьку і пошукову діяльність;
- участь в іграх (навчальних, розвиваючих та ін.);
- тестування і самотестування;
- алгоритмування.

Але кожна людина, крім загальноприйнятих методів, виробляє власні, притаманні лише їй, тому самостійну навчальну діяльність доцільно розглядати як особисту творчу працю, що має приносити плоди від певних розумових і психічних дій.

Отже, ретроспективний аналіз спеціальної літератури дозволяє зробити висновок про те, що в контексті модернізації української освіти значно зростає роль самостійної роботи, відтак, доцільність її впровадження в освітню шкільну практику очевидна.

Список використаних джерел

1. Буряк В. Самостійна робота як вид навчальної діяльності школяра. *Рідна школа*. 2001. № 9. С. 49-51.
2. Гусак Т. Організація самостійної роботи студентів (учнів). *Рідна школа*. 2004. № 5. С. 47-48.
3. Платова Н. Формуємо вміння вчитися самостійно. *Початкова освіта*. 2005. № 10. С. 4-6.
4. Трубачова С. Роль методів самостійного набуття знань в організації пізнавальної діяльності учнів. *Рідна школа*. 2001. № 1. С. 39-43.